

OBSAH

PŘEDMLUVA 13

Úvodní kapitola

JAZYK, LINGVISTIKA A DĚJINY LINGVISTIKY 15

0.1.	Lingvistika a předmět jejího studia	16
0.2.	Jazyk a jeho základní vlastnosti	17
0.3.	Dorozumívání u zvířat	18
0.4.	Tzv. primitivní jazyky	21
0.5.	Řeč malých dětí	26
0.6.	Přirozené a umělé jazyky	28
0.7.	Teorie o vzniku jazyka	31
0.8.	Jazykový vývoj	35
0.9.	Vznik a vývoj písma	36
0.10.	Periodizace dějin lingvistiky	40
0.11.	Lingvistická historiografie	41

Kapitola 1

PŘEDHISTORICKÉ OBDOBÍ 43

1.1.	Stručná charakteristika	44
1.2.	Mezopotámie	45
1.3.	Egypt	47
1.4.	Čína	48
1.5.	Kréta	50
1.6.	Arábie, Fénicie a Judea	52
1.7.	Předkolumbovská Amerika	53

Kapitola 2

STAROVĚK 57

2.1.	Stručná charakteristika	58
2.2.	Indie	58
2.3.	Řecko	61
2.4.	Řím	65

Kapitola 3

OD STŘEDOVĚKU DO 18. STOLETÍ 69

3.1.	Raný středověk a vývoj písma	70
3.2.	Scholastika a latinská gramatika	73
3.3.	Spekulativní gramatika a spor o univerzálie	74
3.4.	Středověk a „vulgární“ jazyky	75
3.5.	Humanismus a renesance	77
3.6.	Lingvistické názory v 17. století	80
3.7.	Osvícenství a jazykověda 18. století	83
3.8.	Význam tzv. předvědecké lingvistiky	85

Kapitola 4

SROVNÁVACÍ A HISTORICKÁ GRAMATIKA 19. STOLETÍ 87

4.1.	Stručná charakteristika	88
4.2.	„Objevení“ sanskrtu	88
4.3.	Zakladatelé srovnávací a historické gramatiky	90
4.4.	Wilhelm von Humboldt	94
4.5.	Rozvoj srovnávací a historické gramatiky	96
4.6.	August Schleicher	98
4.7.	Rozvoj experimentální fonetiky	100
4.8.	Mladogramatikové	103
4.9.	Význam srovnávací a historické gramatiky	106

Kapitola 5

NOVÉ SMĚRY Z KONCE 19. A ZAČÁTKU 20. STOLETÍ 109

5.1.	Vznik a charakter nových směrů	110
5.2.	Lingvistická geografie a dialektologie	111
5.3.	Francouzská psychologická a sociologická škola	116
5.4.	Hugo Schuchardt a škola „slov a věcí“	118
5.5.	Vosslerův estetický idealismus	119
5.6.	Neolingvistika	121
5.7.	Kazaňská lingvistická škola	123
5.8.	Filip F. Fortunatov a moskevská škola	125
5.9.	„Osamělý Američan“ W. D. Whitney	126

Kapitola 6

FERDINAND DE SAUSSURE A VZNIK STRUKTURÁLNÍ LINGVISTIKY 127

6.1. Vznik strukturální jazykovědy	128
6.2. Saussurův život a dílo	130
6.3. „Kurs obecné jazykovědy“	132
6.4. Synchronní a diachronní přístup	133
6.5. „Langue“ a „parole“	135
6.6. Jazyk jako systém	137
6.7. Sémiologie a společenský charakter jazyka	139
6.8. Teorie jazykového znaku	140
6.9. Saussurův vliv na lingvistiku a na další společenské vědy	144

Kapitola 7

PRAŽSKÁ ŠKOLA A FUNKČNÍ JAZYKOVĚDA 147

7.1. Vznik a charakter pražské školy	148
7.2. Zakladatel Vilém Mathesius	149
7.3. Teze Pražského lingvistického kroužku	151
7.4. Klasické období	152
7.5. Vznik fonologie	154
7.6. Morfologie a tzv. teorie privativních protikladů	157
7.7. Aktuální členění větné	159
7.8. Válečné a poválečné období	162
7.9. Současná situace	163
7.10. Vliv pražské školy na moderní lingvistiku	164

Kapitola 8

KODAŇSKÁ ŠKOLA A GLOSÉMATIKA 165

8.1. Počátky kodaňské školy	166
8.2. Zakladatel glosématiky Luis Hjelmslev	167
8.3. „Prolegomena“ a základy nové teorie	168
8.4. Vztahy a funkce	170
8.5. Systém a proces	171
8.6. Nová teorie jazykového znaku	173
8.7. „Komutace“ a ostatní typy záměn	175
8.8. Postavení glosématiky v současné lingvistice	177

Kapitola 9

OSTATNÍ EVROPSKÉ STRUKTURÁLNÍ SMĚRY 179

9.1. Rozvoj strukturální jazykovědy v Evropě	180
9.2. J. Kuryłowicz a polská lingvistika	181
9.3. G. Guillaume a jeho škola	183
9.4. A. Martinet a funkční jazykověda	186
9.5. Sovětská lingvistika a strukturalismus	190
9.6. M. A. K. Halliday a britská škola	194
9.7. Současný stav evropské strukturální jazykovědy	196

Kapitola 10

DESKRIPTIVISMUS – AMERICKÁ FORMA STRUKTURALISMU 199

10.1. Zvláštnosti amerického strukturalismu	200
10.2. Edward Sapir a důraz na antropologii	202
10.3. Zakladatel deskriptivismu L. Bloomfield	204
10.4. Rozvoj deskriptivismu ve 40. a 50. letech	206
10.5. Teorie bezprostředních složek	209
10.6. Harrisův distribucionalismus	211
10.7. Pike a jeho tagmémika	214
10.8. Význam amerického strukturalismu	216

Kapitola 11

GENERATIVNÍ A TRANSFORMAČNÍ MLUVNICE 217

11.1. Noam Chomsky a dvě varianty generativní mluvnice	218
11.2. První období: „Syntaktické struktury“	219
11.3. Jádrové věty a transformace	221
11.4. Druhé období: zavedení sémantické složky	223
11.5. Hloubková a povrchová struktura	224
11.6. Nové pojetí syntaktické složky	226
11.7. Kompetence a „performance“	227
11.8. Současný stav a perspektivy generativní a transformační mluvnice	229

Kapitola 12

STRATIFIKAČNÍ LINGVISTIKA	235
12.1. Vznik a vývoj stratifikační teorie	236
12.2. Základní myšlenky nové teorie	237
12.3. Vícerovinový popis jazyka	238
12.4. Způsob grafického záznamu	240
12.5. Příklady grafického záznamu	242
12.6. Výhody a nedostatky stratifikační teorie	245

Kapitola 13

KVANTITATIVNÍ LINGVISTIKA A TEORIE INFORMACE	247
13.1. Jazykověda a matematika	248
13.2. Počátky kvantitativní jazykovědy a pojem frekvence	248
13.3. „Markovův proces“ a teorie pravděpodobnosti	250
13.4. Zipfovy zákony	253
13.5. Frekvenční slovníky	256
13.6. Příklady kvantitativních vztahů v jazyce	262
13.7. Glottochronologie	268
13.8. Vznik a podstata teorie informace	269
13.9. Entropie, bit, redundance a šum	272

Kapitola 14

ALGEBRAICKÁ LINGVISTIKA A FORMÁLNÍ LOGIKA	279
14.1. Vznik a obsah algebraické lingvistiky	280
14.2. Moderní formální logika	281
14.3. Matematické modely a jazykověda	283
14.4. Kategoriaální gramatika Bar-Hillela	285
14.5. Teorie analytických modelů	289
14.6. Závislostní gramatika a teorie grafů	295
14.7. Význam matematické lingvistiky	298

Kapitola 15

STROJOVÁ LINGVISTIKA A KYBERNETIKA	301
15.1. Vznik a postavení strojové lingvistiky	302
15.2. Automatické zpracování informací a informační jazyky	303
15.3. Děroštitkové stroje v lingvistice	305
15.4. Kybernetika a lingvistika	305
15.5. Počítače a lingvistika	307
15.6. Dvojková soustava	309
15.7. Algoritmy a programovací jazyky	312
15.8. Strojový překlad	314
15.9. Perspektivy strojové lingvistiky	320

Kapitola 16

MODERNÍ EXPERIMENTÁLNÍ FONETIKA	323
16.1. Artikulační a auditivní fonetika 20. století	324
16.2. Základy akustické fonetiky	327
16.3. Elektroakustické metody a syntetizéry	329
16.4. Sonograf a sonogramy	330
16.5. Spektrální analýza samohlásek a tzv. formanty	337
16.6. Spektrální analýza souhlásek	341
16.7. Ukázka sonogramu a jeho interpretace	344
16.8. Česká fonetika 20. století	345

Kapitola 17

PSYCHOLINGVISTIKA A NEUROLINGVISTIKA	347
17.1. Psychologie a lingvistika	348
17.2. Vznik a vývoj psycholingvistiky	351
17.3. Hranice psycholingvistiky	353
17.4. Dětská řeč	356
17.5. Zvládání cizího jazyka a bilingvismus	359
17.6. Teorie řečové činnosti a pragmalingvistika	361
17.7. Vznik a vývoj neurolingvistiky	367
17.8. Poruchy řeči a typy afází	370
17.9. Textová lingvistika	375
17.10. Kognitivní věda a lingvistika	379
17.11. Typy a struktura paměti	383

Kapitola 18

SOCIOLINGVISTIKA A ETNOLINGVISTIKA	389
18.1. Sociologie a lingvistika	390
18.2. Vývoj sociolingvistiky a její hranice	391
18.3. Struktura společnosti a jazyk	393
18.4. Bilingvismus, diglosie a „smíšené“ jazyky	396
18.5. Sociolingvistické metody	399
18.6. Anatomie jazykových změn u W. Labova	401
18.7. Vznik a vývoj etnolingvistiky	403
18.8. Hypotéza Sapira a Whorfa	405
18.9. Jazyková politika	408

Kapitola 19

SÉMANTIKA, SÉMIOTIKA A SÉMIOLOGIE	411
19.1. Vznik a vývoj sémiotiky	412
19.2. Sémiotika, sémiologie nebo sémantika?	414
19.3. Význam slova „význam“	416
19.4. Sémiotické vlastnosti znaku	417
19.5. Podstata a typologie znaku	419
19.6. Od tradiční sémantiky k sémantice věty a textu	422
19.7. Behavioristická, logická a generativní sémantika	425
19.8. Strukturální sémantika a tzv. „teorie pole“	427
19.9. Typy sémiotik a metajazyky	430
19.10. Sémiotické metody	432
19.11. Aplikovaná sémiotika	434

Kapitola 20

FILOZOFIE JAZYKA	439
20.1. Filozofie a lingvistika	440
20.2. Filozofie jazyka a její hranice	441
20.3. Jazyk a myšlení	443
20.4. Od Humboldta k neohumboldtismu	445
20.5. Lingvistická antropologie a tzv. obecná sémantika	447
20.6. Od neostrých výrazů k rasismu	448
20.7. Ludwig Wittgenstein a neopozitivismus	451
20.8. Strukturalismus jako filozofický směr	453
20.9. Ideologie v lingvistice	457

Doslov

SOUČASNÁ KRIZE V LINGVISTICE 461

LITERATURA 465

SEZNAM VYOBRAZENÍ 481

JMENNÝ REJSTŘÍK 485

VĚCNÝ REJSTŘÍK 491

CONTENTS 507